

نقد، نظر و پیشنهاد شما
می‌تواند کیفیت این گزارش
را ارتقا دهد و در بهبود
تصمیمات حاکمیتی مؤثر
باشد.

چالش‌ها و راهکارهای راه‌اندازی خط تماس اضطراری (هات‌لاین) ویژه جرائم علیه کودکان و نوجوانان در فضای مجازی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره مسلسل: ۲۰۹۶۴
کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار:
۱۴۰۴/۶/۲۳

عنوان گزارش:

چالش‌ها و راهکارهای راه‌اندازی خط تماس اضطراری (هات‌لاین)
ویژه جرائم علیه کودکان و نوجوانان در فضای مجازی

نوع گزارش: طرح / لایحه □ راهبردی □ نظارتی ■ پیش‌نویس قانونی □

نام دفتر:

دفتر مطالعات آموزش و فرهنگ (گروه رسانه و فضای مجازی)

تهیه و تدوین:

عبدالرحیم قاسمی نژاد (گروه رسانه و فضای مجازی)

ناظران علمی:

موسی بیات، سیدعلی محسنیان

ناظر علمی خارج از مرکز:

محمدعلی رجبی (رئیس مرکز تشخیص و پیشگیری جرائم سایبری پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات فراجا)

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز:

سیدآرش وکیلپان (مرکز ملی فضای مجازی)، سیدعماد شجاعی (پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات فراجا)
مجید خدام (مرکز ملی فضای مجازی)، سیدپیمان معصومی (سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی)، آزاده رضایور (سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی)

گرافیک و صفحه آرایی:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

زهره عطاردی

واژه‌های کلیدی:

۱. فضای مجازی
۲. کودکان
۳. نوجوانان
۴. خط تماس اضطراری
۵. شورای عالی فضای مجازی

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۳/۱۲/۱

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه و بیان مسئله.....	۹
۲. پیشینه.....	۱۰
۲-۱. سوابق مطالعاتی در مرکز.....	۱۰
۲-۲. سوابق اسناد و مقررات.....	۱۰
۳. نقش خط تماس اضطراری حفاظت از کودکان در محیط دیجیتال.....	۱۰
۳-۱. مخاطرات فضای مجازی برای خردسالان، کودکان و نوجوانان.....	۱۰
۳-۲. خطوط تلفن تماس اضطراری و مشاوره در جهان.....	۱۱
۳-۳. خطوط تلفن تماس اضطراری و مشاوره در ایران.....	۱۲
۴. چالش‌های راه‌اندازی خطوط تماس اضطراری و مشاوره در ایران.....	۱۳
۴-۱. فنی و زیرساختی.....	۱۳
۴-۲. فقدان پلیس ویژه اقدام در قبال گزارش‌های دریافتی.....	۱۴
۴-۳. ابهامات و اشکالات موجود در سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی.....	۱۴
۵. جمع‌بندی و ارائه راهکار سیاستی.....	۱۵
۶. نتیجه‌گیری.....	۱۷
منابع و مأخذ.....	۱۸

فهرست جداول

جدول ۱. تحلیل پیشینه پژوهشی.....	۱۰
جدول ۲. تحلیل پیشینه تقنینی.....	۱۰
جدول ۳. طبقه‌بندی چهارگانه CO: RE از خطرات بر خط (آنلاین) برای خردسالان، کودکان و نوجوانان.....	۱۱
جدول ۴. مقایسه نحوه رسیدگی به درخواست و نوع تعرفه تماس کدهای تماس خدماتی.....	۱۳
جدول ۵. فهرست کدهای خدماتی اضطراری ملی فراجا و سازمان بهزیستی.....	۱۳

فهرست شکل‌ها

شکل ۱. مدل پیشنهادی مبتنی بر سناریوی اول.....	۱۶
شکل ۲. مدل پیشنهادی مبتنی بر سناریوی دوم.....	۱۷

چالش‌ها و راهکارهای راه‌اندازی خط تماس اضطراری (هات‌لاین) ویژه جرائم علیه کودکان و نوجوانان در فضای مجازی

10.22034/report.mrc.2025.1404.33.6.20964

چکیده

«سند ملی صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی» مصوب شورای عالی فضای مجازی، مورخ ۱۴۰۰/۰۴/۲۳، در بند (۹-۴) بر راه‌اندازی خط تماس اضطراری ویژه جرائم علیه خردسالان، کودکان و نوجوانان در فضای مجازی تأکید دارد. این خط، با هدف ارائه مشاوره و مداخله تخصصی برای پیشگیری و مقابله با جرائم آنلاین علیه کودکان، یکی از اقدامات کلیدی در تقسیم کار ملی سند مذکور محسوب می‌شود. با این حال، اجرای این بند با موانعی روبه‌رو شده که شامل فقدان زیرساخت فنی مناسب، نبود پلیس ویژه و تیم تخصصی اقدام سریع برای پاسخ‌گویی به گزارش‌های دریافتی و نیز فقدان همکاری بین‌بخشی و نظام ارجاع‌دهی شفاف و عملیاتی است. گزارش حاضر با بررسی وضعیت فعلی، ضعف‌های ساختاری و قانونی، و چالش‌های موجود در سند، دو سناریو برای پیاده‌سازی نظام ارجاع گزارش‌ها ارائه می‌دهد. سناریوی اول بر ایجاد خط تماس اضطراری مبتنی بر پلیس ویژه اطفال و نوجوانان تأکید دارد که با وجود برخی محدودیت‌ها، امکان مداخله سریع، تخصصی و مؤثرتر را فراهم می‌آورد. در مقابل، سناریوی دوم، بهره‌گیری از ظرفیت سامانه «نماد» در وزارت آموزش و پرورش را پیشنهاد می‌دهد، که به دلیل عملکرد ضعیف و تمرکز بر خدمات مشاوره‌ای، اجرای آن با محدودیت‌های جدی روبه‌رو است. در جمع‌بندی، سناریوی اول از منظر کارایی و اثربخشی، گزینه مناسب‌تری برای تأمین امنیت کودکان در فضای مجازی و تحقق اهداف سند صیانت شناخته می‌شود.

بیان / شرح مسئله

با گسترش روزافزون استفاده کودکان و نوجوانان از فضای مجازی، نگرانی‌ها پیرامون جرائم سایبری علیه این گروه‌های سنی افزایش یافته است. در پاسخ به این چالش، شورای عالی فضای مجازی در سال ۱۴۰۰ سندی با عنوان «صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی» تصویب کرد. یکی از اقدامات کلان این سند، راه‌اندازی خط تماس اضطراری برای گزارش جرائم سایبری علیه کودکان بود که مسئولیت اصلی آن برعهده فراجا، و با همکاری وزارت ارتباطات و وزارت رفاه تعریف شده است. با این حال، به‌رغم گذشت چند سال از تصویب سند، این خط تماس راه‌اندازی نشده و اهداف آن تحقق نیافته است.

نقطه‌نظر / یافته‌های کلیدی

اهم چالش‌ها و موانع راه‌اندازی خط تماس اضطراری ویژه جرائم علیه کودکان و نوجوانان در فضای مجازی بدین شرح است:

الف) چالش‌های فنی و زیرساختی

راه‌اندازی خطوط تماس سه‌رقمی اضطراری نیازمند تصویب کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات است. با اینکه پلیس فتا درخواست کد اضطراری ویژه جرائم علیه کودکان را داده، این درخواست به دلیل محدودیت ظرفیت و تخصیص قبلی کدها به فراجا رد شده است. گرچه می‌توان از خطوط موجود مانند ۱۱۰ یا ۱۲۳ استفاده کرد و در ذیل آنها بخش تخصصی ویژه کودکان را راه‌اندازی کرد. همچنین، بسترهای گزارش‌دهی آنلاین می‌توانند به‌عنوان مکمل مورد استفاده قرار گیرند، اما جایگزین تماس تلفنی فوری نیستند.

ب) نبود ساختار تخصصی (پلیس ویژه کودکان)

در حال حاضر ساختار مشخصی برای رسیدگی به جرائم علیه کودکان در فراجا وجود ندارد. وظایف مرتبط به صورت پراکنده در میان یگان‌ها توزیع شده که منجر به تأخیر در پاسخ‌گویی و نبود رویکرد تخصصی کودک‌محور شده است. ایجاد پلیس ویژه اطفال مطابق [قانون حمایت از اطفال و نوجوانان](#) (بند «ب» ماده (۶)) از سال‌ها قبل تکلیف شده، اما هنوز اجرایی نشده است.

ج) ایرادات و ابهامات سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی

تعریف خط تماس اضطراری در سند مشخص نیست؛ آیا فقط تماس تلفنی مدنظر است یا ابزارهای نوین مانند اپلیکیشن، پیام‌رسان و وب‌سایت نیز کفایت می‌کنند. اشکال دیگر عدم تعریف سازوکار همکاری بین‌دستگاهی است. سند صرفاً دستگاه‌ها را نام برده، بدون اینکه نظام ارجاع و تعاملات بین‌نهادی را مشخص کند. این موضوع موجب تداخل وظایف و ضعف پاسخ‌دهی شده است.

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

نظر به تحلیل چالش‌های فوق‌الذکر و متکی به یافته‌های پژوهش، طراحی نظام ارجاع‌دهی گزارش‌های مرتبط با جرائم علیه کودکان در فضای مجازی که مورد اتفاق و اجماع دستگاه‌های اصلی و همکار باشد؛ منجر به رفع موانع راه‌اندازی خط تماس اضطراری ویژه جرائم علیه کودکان در فضای مجازی ارائه می‌گردد. در این راستا، دو سناریوی سیاستی می‌تواند برای حل این مسئله پیش روی سیاستگذار قرار گیرد که در اینجا به تشریح این دو سناریو و تحلیل نقاط قوت و ضعف هر یک پرداخته و در نهایت سناریوی پیشنهادی گزارش‌ارائه می‌شود:

سناریوی اول: پس از دریافت گزارش توسط پلیس ویژه اطفال و نوجوانان (طبق بند «ب» ماده (۶) [قانون حمایت از اطفال و نوجوانان](#))،

پرونده تشکیل شده و توسط کارشناسان بررسی می‌شود. در صورت تشخیص جرم، پلیس با همکاری سازمان بهزیستی و با دستور مقام قضایی مداخله می‌کند؛ در غیر این صورت، پرونده به بهزیستی ارجاع شده و خدمات مشاوره‌ای ارائه می‌شود. همچنین پلیس فتا با هزینه کمتر می‌تواند سامانه گزارش آنلاین مبتنی بر وب راه‌اندازی کند که مکمل خط تماس تلفنی اضطراری خواهد بود؛ چراکه هنوز بسیاری از کودکان و والدین با ابزارهای آنلاین گزارش‌دهی آشنا نیستند.

نقاط قوت سناریوی اول:

- مداخله تخصصی عملیاتی و تخصصی فراجا از طریق پلیس ویژه اطفال و نوجوانان،
- محوریت فراجا به سبب اولویت مداخله انتظامی در هات لاین و نه صرفاً مشاوره،
- تمرینی برای شکل‌دهی پلیس ویژه اطفال و نوجوانان و آماده شدن برای آسیب‌ها و جرائم رو به گسترش در خصوص حضور کودکان و نوجوانان در فضای مجازی.

نقاط ضعف سناریوی اول:

- چالش‌های ساختاری و مالی ایجاد پلیس ویژه اطفال و نوجوانان (گرچه تاکنون ۵ سال از زمان تکلیف قانونی مرتبط با ایجاد آن گذشته است)،
 - اختلافات در خصوص حوزه‌های مأموریتی پلیس ویژه اطفال و نوجوانان و پلیس فتا.
- سناریوی دوم:** با توجه به طرح نظام مراقب اجتماعی دانش‌آموزان (نماد) وزارت آموزش و پرورش، پیشنهاد می‌شود شناسایی و رسیدگی به جرائم جنسی علیه کودکان در فضای مجازی از این بستر انجام شود. «نماد» گزارش‌ها را آنلاین دریافت کرده و متناسب با نیاز به بهزیستی یا پلیس فتا ارجاع می‌دهد. معلمان و مدیران نیز می‌توانند گزارش دهند و از ظرفیت برنامه «شاد» نیز بهره‌برداری شود. هرچند تاکنون فقط ۲۰ درصد دانش‌آموزان ثبت‌نام کرده‌اند و نیازمند تلاش بیشتر وزارت آموزش و پرورش برای افزایش پوشش است.

نقاط قوت سناریوی دوم:

- ابتدا بر بند «ج» ماده (۸۹) [قانون برنامه هفتم پیشرفت](#) و در نتیجه سهولت بیشتر در تأمین اعتبارات مالی آن،
- امکان بهره‌مندی از گزارش‌دهی معلمان و مدیران مدارس و همچنین ظرفیت گزارش‌دهی برنامه کاربردی «شاد».

نقاط ضعف سناریوی دوم:

- تجارب پیشین در خصوص وضع تکالیف این‌چنینی برای وزارت آموزش و پرورش، نتیجه موفق‌تری را در پی نداشته و منجر به تداوم ناکارآمدی این بند می‌شود،
- اولویت خدمات آموزش و پرورش، خدمات مشاوره‌ای است. گرچه می‌تواند مواردی را که احساس می‌کند به جرم نزدیک هستند به پلیس گزارش دهد؛ اما اولویت هات لاین، مداخله سریع و واکنش فوری به جرم است و نه صرفاً ارائه خدمات مشاوره. از این رو تماس باید با پلیس برقرار شود.

با وجود چالش‌های ساختاری و مالی، سناریوی اول که محوریت پلیس ویژه اطفال و نوجوانان و پلیس فتا را دارد، از نظر اجرایی و عملیاتی مطلوب‌تر است. این سناریو امکان مداخله تخصصی و سریع انتظامی را فراهم می‌کند و استفاده از سامانه‌های آنلاین و کدهای خدماتی اضطراری، رسیدگی به جرائم را تسهیل می‌نماید. همچنین حفظ خط تماس تلفنی اضطراری به‌عنوان راه ارتباطی فوری، نقطه قوت مهم این سناریو است. سناریوی دوم با وجود ظرفیت‌های مالی و پوشش بالقوه، به دلیل ضعف عملکرد وزارت آموزش و پرورش و اولویت دادن به خدمات مشاوره‌ای، چندان مؤثر و عملیاتی نیست. بنابراین، از نظر سرعت واکنش و منطق اجرایی، سناریوی اول گزینه بهتری برای توسعه نظام ارجاع گزارش‌های جرائم علیه کودکان در فضای مجازی محسوب می‌شود.

۱. مقدمه و بیان مسئله

ابتکار شورای عالی فضای مجازی در تصویب سند «صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی» در سال ۱۴۰۰، اهداف، سیاست‌های کلان، اقدامات کلان و تقسیم کار ملی مشخصی را در راستای «تبیین الزامات شبکه ملی اطلاعات» مصوب جلسه شماره ۳۵ مورخ ۱۳۹۵/۰۹/۲۰ و «طرح کلان و معماری شبکه ملی اطلاعات» مصوب جلسه شماره ۶۶ مورخ ۱۳۹۹/۰۶/۲۵، پیش روی نظام حکمرانی و دستگاه‌های اجرایی کشور قرار داد. هدف اصلی این سند نیز ارتقای بهره‌برداری از فضای مجازی و صیانت از خردسالان، کودکان و نوجوانان عنوان شده و شامل مجموعه‌ای از اقدامات ایجابی و سلبی است که به منظور ایجاد محیط‌های صیانت شده بر بستر شبکه ملی اطلاعات انجام می‌شود. از ضروری‌ترین و اولویت‌دارترین مواردی که در بخش «اقدامات کلان و تقسیم کار ملی» این سند، بر دستگاه‌های اجرایی تکلیف شده، عبارت است از: «راه‌اندازی خط تماس اضطراری ویژه جرائم علیه خردسالان، کودکان و نوجوانان در فضای مجازی و دریافت گزارش‌ها به صورت سریع و آسان و در ارتباط با دیگر مراجع و ضابطان ذی صلاح برای مداخله، پیشگیری از وقوع جرم، تعقیب مجرمان و حمایت از افراد آسیب‌دیده توسط نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (سازمان بهزیستی کشور)، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و بخش غیردولتی ظرف ۶ ماه». بنابراین مطابق بند مذکور، فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان دستگاه اصلی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و وزارت ارتباطات به‌عنوان دستگاه‌های همکار، در اجرای خط تماس اضطراری کودکان شناخته می‌شوند.

خط تماس اضطراری (هات‌لاین) کودکان، سامانه‌ای است که به صورت تلفنی و برخط، به کودکان امکان می‌دهد در مواقع اضطراری، به‌ویژه در مواقع وقوع جرم علیه آنان مانند سوءاستفاده‌های جسمی، جنسی و روانی، خشونت خانگی، غفلت و ترک مراقبت، کودک‌آزاری و همچنین تهدیدات مربوط به قاچاق کودکان و بهره‌کشی اقتصادی، تماس بگیرند و مشاوره تخصصی و در صورت نیاز حمایت و مداخله انتظامی دریافت کنند. این سامانه‌ها با هدف شناسایی سریع این جرائم و ارائه حمایت‌های لازم به کودکان قربانی طراحی شده‌اند تا از آسیب‌های بیشتر جلوگیری کنند.

از آنجا که مطابق تصریح بند «ت» ماده (۶۵) [قانون برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت](#)، شورای عالی فضای مجازی، مرجع سیاستگذاری، تصمیم‌گیری و هماهنگی در موضوعات مربوط به فضای مجازی بوده و مصوبات آن برای کلیه دستگاه‌های اجرایی لازم‌الاجراست، این گزارش نظارتی به بررسی آخرین وضعیت اجرای تکالیف مرتبط با بند «۴۹» سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی، به همراه موانع و چالش‌های اجرایی شدن آنها و راهکارهای پیشنهادی برای رفع موانع احتمالی، می‌پردازد.

۲. پیشینه

۱-۲. سوابق مطالعاتی در مرکز

جدول ۱. تحلیل پیشینه پژوهشی [۱]

ردیف	عنوان گزارش	سال انتشار	شماره مسلسل	نام دفتر	توضیحات
۱	بررسی چالش‌های توسعه زیست‌بوم فضای مجازی در حوزه کودک و نوجوان و ارائه راهکارهای سیاستی	۱۴۰۱	۱۸۴۹۶	مطالعات آموزش و فرهنگ	گزارش حاضر به دنبال تحقق توأمان توسعه خدمات و محتوای سالم و مفید مرتبط با حوزه کودک و نوجوان در فضای مجازی و حفاظت همه‌جانبه کودکان و نوجوان در برابر آسیب‌های موجود و پیش روی فضای مجازی است. بنابر این تلاش شده است تا با بهره‌مندی از دیدگاه صاحب‌نظران، متولیان دستگاه‌های اجرایی، فعالان بخش خصوصی و تشکل‌های مدنی پیرامون ایجاد یک زیست‌بوم میان‌حاکمیت و کودکان در جهت درک نیازهای این قشر با توجه به تحولات فناورانه امروز چاره‌اندیشی شود.

۲-۲. سوابق اسناد و مقررات

جدول ۲. تحلیل پیشینه تقنینی

ردیف	نام سند (قانون / تصویب‌نامه)	مرجع تصویب	تاریخ تصویب	شماره ماده / صفحه	نکات برجسته / نقاط ضعف و قوت / پیامدهای اجرا
۱	سند ملی صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی	شورای عالی فضای مجازی	۱۴۰۰	بندهای «۸-۴» و «۹-۴»	گزارش حاضر به بررسی میزان اجرای این مصوبه می‌پردازد.
۲	ضوابط صیانت از کودکان و نوجوانان در خدمات تلفن همراه باند پهن*	کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات رادیویی	۱۳۹۳	بند «۱-۵-۴»	گزارش حاضر به بررسی میزان اجرای این مصوبه می‌پردازد.

*مصوبه شماره ۲ جلسه شماره ۲۰۳. مأخذ: یافته‌های پژوهش.

۳. نقش خط تماس اضطراری حفاظت از کودکان در محیط دیجیتال

۱-۳. مخاطرات فضای مجازی برای خردسالان، کودکان و نوجوانان

فناوری‌های نوین ارتباطی در کنار خدماتی که برای سهولت ارتباطات انسانی داشته‌اند، مخاطراتی را نیز به ویژه برای کودکان و نوجوانان به دنبال داشته است. امکان تعامل آسان با این فضا و در دسترس بودن تجهیزات آن برای کودکان و نوجوانان، عملاً فضای بدون مرز را وارد زندگی روزمره کودکان و نوجوانان کرد. تأثیرپذیری بیشتر این گروه سنی به دلیل تجربیات پایین و قرار داشتن در سن پذیرش آسان پدیده‌های نو، نگرانی‌هایی را برای والدین و نهادهای مربوطه ایجاد کرده است. از مهم‌ترین مطالعاتی که برای شناسایی خطرات پیش روی کودکان در جهان انجام شده است می‌توان به «طبقه‌بندی چهارگانه از خطرات برخط (آنلاین) برای خردسالان، کودکان و نوجوانان» که در اتحادیه اروپا با همکاری یونیسف تهیه شده، اشاره کرد.

دسته‌بندی مطالعه مذکور در خصوص مخاطرات کودکان در فضای برخط (آنلاین) به عنوان نقطه مرجع و بنیادین این حوزه، به چهار حوزه

معطوف شده است که عبارت‌اند از: مخاطرات مربوط به محتوای نامناسب، مخاطرات مربوط به تماس زیان‌بار با بزرگسالان، مخاطرات رفتاری هم‌سالان و مخاطرات مبتنی بر قرارداد. این تحقیقات در مراکز دانشگاهی و تحقیقاتی مانند مدرسه سیاسی و اقتصادی لندن و با حمایت اتحادیه اروپا و یونیسف انجام گرفت. این مخاطرات به تفصیل در جدول ۳ مورد اشاره قرار گرفته است.

جدول ۳. طبقه‌بندی چهارگانه CO:RE از خطرات برخط (آنلاین) برای خردسالان، کودکان و نوجوانان [۲]

نوع ارتباط				محتوا ^۱	تماس ^۲	رفتار ^۳	قرارداد ^۴						
محتوا ^۱	تماس ^۲	رفتار ^۳	قرارداد ^۴										
ارتباطات خشونت‌آمیز، ترسناک، تژادپرستانه، نفرت‌انگیز و افراطی	آزار و اذیت، تعقیب، رفتار نفرت‌انگیز، نظارت ناخواسته یا بیش از حد	قلدری، ارتباط تنفرآمیز یا خصمانه به‌عنوان مثال طرد و شرمساری	سرفت هویت، سرفت اطلاعات، نفوذ سایبری، باج‌گیری، خطرات امنیتی	تهاجمی	پورنوگرافی، جنسی‌سازی فرهنگ، هنجارهای ناراحت‌کننده، تصویر بدن	آزار جنسی، اخاذی جنسی، تولید و به‌اشتراک‌گذاری مطالب سو-استفاده جنسی	قاپاق برای استعمار جنسی، جریان‌سازی سو-استفاده جنسی از کودکان						
اطلاعات نادرست، بازاریابی نامناسب برای سن کودک	اقتاع یا دست‌کاری ایدئولوژیک و عضوگیری افراطی	جوامع کاربران بالقوه مضر به‌عنوان مثال خودآزاری، فشار نامطلوب هم‌سالان	قمار، الگوهای تاریک برای متقاعد کردن یا خرید					جنسی	ارزشی	نقض حریم خصوصی (بین‌فردی، سازمانی، تجاری). خطرات سلامت جسمی و روانی (مانند سبک‌زدگی کم‌تحرك، استفاده بیش از حد از صفحه‌نمایش، گوشه‌گیری، اضطراب) نابربری‌ها و تبعیض (در / حذف، بهره‌برداری از آسیب‌پذیری، سوگیری الگوریتمی / تحلیل پیش‌بینی‌کننده).			
تقاطع (ترکیبی)													

* کودک با محتوای بالقوه مضر درگیر می‌شود یا در معرض آن قرار می‌گیرد.
** کودک تماس بالقوه زیان‌بار با بزرگسالان را تجربه می‌کند یا مورد هدف قرار می‌گیرد.
*** کودک شاهد رفتار بالقوه مضر هم‌سالان است، شرکت می‌کند یا قربانی آن می‌شود.
**** کودک طرف قرارداد بالقوه مضر است یا اینکه مورد استعمار قرار می‌گیرد.

۲-۳. خطوط تلفن تماس اضطراری و مشاوره در جهان

خطوط تماس اضطراری برای دریافت گزارش‌های مربوط به آزارها و آسیب‌هایی که کودکان در محیط دیجیتال در معرض آن قرار می‌گیرند، به تفصیل مورد اشاره قرار گرفت؛ به‌ویژه موارد سوءاستفاده جنسی یا پورنوگرافی از کودکان و نوجوانان، یکی از راهکارهایی است که در بیشتر کشورها مورد استفاده قرار گرفته است. به‌عنوان مثال، در ایالات متحده آمریکا، بزه‌دیدگان با یکی از گروه‌های حامی بزه‌دیدگان برخط، از جمله گروه «تلاش برای توقف سوءاستفاده برخط»^۲ یا «فرشتگان سایبر»^۳ برای یاری پشتیبانی و راهنمایی پیرامون برخی آسیب‌ها، مانند مزاحمت سایبری مشورت می‌کنند. همچنین در آلبانی شماره ۱۱۶ و در اتریش شماره ۱۴۷ برای گزارش موارد زورگویی اینترنتی، زورگویی از طریق تلفن همراه، محتوای غیرمجاز در اینترنت و پیامک‌ها اختصاص داده شده است. خطوط تلفنی مشاوره برخط یا پیش‌بینی وبسایت‌های مشاوره نیز یکی دیگر از سازوکارهای مراقبتی از کودکان و نوجوانان و حفاظت از آنان در فضای مجازی است. با توجه به تخصصی بودن مسائل مربوط به فضای مجازی و مشکلات ناشی از آن، برقراری خطوط تماس یا وبسایت‌های مشاوره با حضور متخصصان و پاسخ‌دهی به پرسش‌های مختلف اقدامی الزامی است. همچنین، تماس با این خطوط در اغلب کشورها رایگان است [۳].

1. Child Online: Research and Evidence
2. Working to Halt Online Abuse (WHOA)
3. Cyber Agnells

۳-۳. خطوط تلفن تماس اضطراری و مشاوره در ایران

در ایران نیز مطابق اسناد و مصوبات داخلی تکالیفی در خصوص راه‌اندازی خطوط تماس اضطراری و مشاوره برعهده دستگاه‌های اجرایی گذاشته شده است که در این قسمت میزان اجرای این مصوبات بررسی می‌شود:

■ **سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی، مصوب ۱۴۰۰ (مرجع تصویب: شورای عالی فضای مجازی):** مطابق سند «صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی» فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مکلف شده است که با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (سازمان بهزیستی کشور)، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و بخش غیردولتی ظرف مدت ۶ ماه پس از تصویب این سند (مصوب خردادماه ۱۴۰۰) خط تماس اضطراری ویژه جرائم علیه خردسالان، کودکان و نوجوانان در فضای مجازی را به‌منظور دریافت گزارش‌ها به‌صورت سریع و آسان و در ارتباط با دیگر مراجع و ضابطان ذی‌صلاح برای مداخله، پیشگیری از وقوع جرم، تعقیب مجرمان و حمایت از افراد آسیب‌دیده راه‌اندازی کند. همچنین در بند «۴-۸» این سند، توسعه نظام خدمات مشاوره و مددکاری به خانواده‌ها و راه‌اندازی خط تماس مشاوره برخط برای کمک به خانواده‌ها، خردسالان، کودکان و نوجوانان در معرض خطر فضای مجازی به‌صورت ارزان و در دسترس برعهده وزارت آموزش و پرورش قرار داده شده و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (سازمان بهزیستی کشور)، نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، بخش خصوصی و مشارکت مردمی نیز در آن مشارکت خواهند داشت.

■ **ارزیابی اجرا:** مرکز امداد و فوریت‌های سایبری، وابسته به پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات فراجا، از سال ۱۴۰۰ به شماره تماس (۰۹۶۳۸۰) مجهز شده است و علاوه بر پاسخ‌گویی برخط به گزارش‌های مردمی از طریق تلفن نیز تماس‌های مردمی را دریافت و اقدامات لازم در این خصوص را انجام می‌دهد؛ ازجمله ارائه مشاوره و اقدام فوری در پرونده‌های کلاهبرداری اینترنتی در حوزه وظایف و منطبق با آیین دادرسی کیفری و اختیارات قضایی. این پاسخ‌گویی شامل همه کاربران از جمله کودکان و نوجوانان می‌شود. همچنین پس از ابلاغ سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی، بخش ویژه کودکان و نوجوانان به شماره تماس (۰۹۶۳۸۰) افزوده شد. مرکز امداد و فوریت‌های پلیسی با ظرفیت ۱۰۰ نفر پاسخ‌گو در سراسر کشور و به‌صورت استانی در حال فعالیت است. به‌رغم اینکه اقدام پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات (فتا) در راه‌اندازی بخش ویژه کودکان و نوجوانان در سامانه ارتباطات مردمی خود یک گام رو به جلو در مقابله با چالش‌ها و مخاطرات فضای مجازی برای گروه‌های سنی آسیب‌پذیر یعنی کودکان و نوجوانان است، اما به‌معنای اجرای متن صریح مصوبه در «راه‌اندازی خط تماس اضطراری ویژه جرائم علیه کودکان» محسوب نمی‌شود و بند مورد اشاره از سند صیانت از کودکان و نوجوانان به‌طور کامل اجرا نشده است، که در بخش بعد چرایی این امر توضیح داده می‌شود.

■ **ضوابط صیانت از کودکان و نوجوانان در خدمات تلفن همراه باند پهن، مصوب ۱۳۹۳ (مرجع تصویب: کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات رادیویی):** در بند «۱-۵-۴» مصوبه شماره ۲ جلسه شماره ۲۰۳ کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات رادیویی با عنوان «ضوابط صیانت از کودکان و نوجوانان در خدمات تلفن همراه باند پهن»، کارور (اپراتور)‌های تلفن همراه مکلف شده‌اند که تمهیدات فنی، اجرایی و مالی لازم به‌منظور اطلاع‌رسانی، آموزش و ایجاد آگاهی برای کودکان و نوجوانان و نیز ابزارهای مناسب در زمینه کاربردهای خدمات تلفن همراه باند پهن از جمله تماس با کدهای خدماتی اضطراری از قبیل «۱۲۳» و «۱۱۰» در صورت مواجهه با ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی را فراهم کنند.

■ **ارزیابی اجرا:** واضح است که مرکز فوریت‌های پلیسی ۱۱۰، اختصاصاً به مخاطرات فضای مجازی برای کودکان مربوط نمی‌شود؛ بلکه یک سامانه ارتباط مردمی با پلیس است که عمومی بوده و زیرنظر معاونت عملیات فراجا اداره می‌شود. همچنین سامانه ۱۲۳، به اورژانس اجتماعی سازمان بهزیستی اختصاص دارد و خدمات آن در زمینه خشونت‌های خانگی بوده که والدآزاری نیز صرفاً بخشی از آن است. بنابراین ضروری است که همچون دیگر کشورها خطوط تلفن ویژه ۲۴ ساعته با پشتیبان‌های متخصص برای گزارش‌دهی مورد جرم یا تخلف در فضای مجازی در نظر گرفته شود.

۴. چالش‌های راه‌اندازی خطوط تماس اضطراری و مشاوره در ایران

۴-۱. فنی و زیرساختی

کدهای خدماتی سه‌رقمی با توجه به نوع استفاده به دودسته تقسیم می‌شوند: نخست، کدهای خدماتی سه‌رقمی «اضطراری ملی» که اهمیت حیاتی و فوریتی دارند؛ مانند اورژانس، آتش‌نشانی و پلیس. دسته دوم، کدهای خدماتی سه‌رقمی «عمومی ملی» هستند که معمولاً به نهادهایی مانند اداره آب و برق اختصاص یافته‌اند. تفاوت این دو نوع کد تماس از نظر عواملی مانند نوع تعرفه تماس با این کدها و نحوه رسیدگی به درخواست اعطای ظرفیت فنی برای راه‌اندازی خط، در جدول ۴ توضیح داده شده است.

جدول ۴. مقایسه نحوه رسیدگی به درخواست و نوع تعرفه تماس کدهای تماس خدماتی

نوع رسیدگی به درخواست	نوع تعرفه تماس	
مطرح شدن در کمیته واگذاری کدهای خدماتی و سپس مطرح شدن در کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات	رایگان	کدهای خدماتی سه‌رقمی اضطراری ملی
مطرح شدن در کمیته واگذاری کدهای خدماتی و سپس مطرح شدن در کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات	هزینه دارد	کدهای خدماتی سه‌رقمی عمومی ملی
مطرح شدن در کمیته واگذاری کدهای خدماتی و تصویب در همان کمیته	هزینه دارد	سایر کدهای خدماتی (چهاررقمی و ...)

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

همچنین، در جدول ۵ فهرستی از کدهای خدماتی سه‌رقمی «اضطراری ملی» و «عمومی ملی» فعال فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و سازمان بهزیستی کشور به همراه زمینه موضوعی خدمات آن ارائه شده است.

جدول ۵. فهرست کدهای خدماتی اضطراری ملی فراجا و سازمان بهزیستی

حوزه موضوعی	دارنده مجوز بهره‌برداری از کد خدماتی	کد خدماتی سه‌رقمی اضطراری ملی و/یا عمومی ملی	ردیف
فوریت‌های خدمات پلیسی	فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران	۱۱۰	۱
تخلفات امنیتی کارکنان فراجا	حفاظت اطلاعات فراجا	۱۱۶	۲
خدمات پلیس راهور	پلیس راهنمایی و رانندگی (راهور)	۱۲۰	۳
ثبت شکایات و انتقادات	بازرسی کل فراجا	۱۹۷	۴
خدمات اورژانس اجتماعی	سازمان بهزیستی - فوریت‌های اجتماعی	۱۲۳	۵

مأخذ: همان.

حسب فرایند مندرج در جدول ۴، پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات درخواست خود جهت اخذ خط تماس اضطراری ملی ویژه جرائم علیه کودکان را به سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی ارائه کرده است. اما از آنجا که لازم است درخواست‌ها برای اخذ کدهای سه رقمی به تصویب کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات رادیویی برسد، این کمیسیون به رغم وجود مصوبه شورای عالی به دلیل محدودیت‌های زیرساختی و تعدد کدهای تماس اختصاص یافته به فراجا با این درخواست مخالفت کرده است. براساس اطلاعات سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی، که در جدول ۵ ذکر شده، تاکنون ۴ کد خدماتی سه رقمی ۱۱۰، ۱۱۶، ۱۲۰ و ۱۹۷، یک کد چهاررقمی ۱۴۹۵ و کدهای خدماتی بین استانی ۰۹۶۳۸۰، ۰۹۶۴۸۰ و ۰۹۶۵۸۰ به مجموعه نیروی انتظامی تخصیص یافته است که البته هیچ کدام از خطوط اضطراری ویژه جرائم علیه کودکان نیست. البته مهم‌تر از نوع خط تماس، از لحاظ فنی و ساختاری ایجاد بخش‌های تخصصی سایبری ویژه جرائم علیه کودکان و نوجوانان ذیل شماره‌های موجود همچون ۱۱۰ یا ۱۲۳ یا حتی ۰۹۶۳۸۰ می‌تواند اهداف مورد نظر را محقق سازد [۴] [۵].

۲-۴. فقدان پلیس ویژه اقدام در قبال گزارش‌های دریافتی

با فرض اینکه چالش قبلی، یعنی نبود خط تماس اضطراری ویژه برای گزارش جرائم علیه کودکان، مرتفع شده و این خط به درستی به پلیس فتا واگذار گردیده است، همچنان یک مسئله مهم و اساسی باقی می‌ماند که نباید از نظر دور بماند. این مسئله، نبود یک تیم تخصصی عملیات برای رسیدگی میدانی و فوری به گزارش‌های دریافتی است. به بیان دقیق‌تر، آنچه فقدان آن به وضوح احساس می‌شود، نداشتن یک ساختار مستقل و سازمان یافته با عنوان پلیس ویژه اطفال و نوجوانان در بدنه فرماندهی انتظامی کشور است. در بسیاری از کشورها، پلیس اطفال با آموزش‌های خاص روان‌شناختی، رفتاری و حقوق کودک و نوجوان، مأموریت رسیدگی به مسائل ویژه این گروه سنی را دارد. اما در ایران، این وظایف به صورت پراکنده و غیر تخصصی میان یگان‌های مختلف تقسیم شده و در نتیجه، پاسخ‌گویی مؤثر، حساس و کودک‌محور به این گزارش‌ها با چالش جدی مواجه است. نبود چنین یگانی نه تنها باعث تأخیر در واکنش به موارد بحرانی می‌شود، بلکه می‌تواند تبعات روانی و حقوقی جبران ناپذیری برای کودکانی که در معرض آسیب هستند، به همراه داشته باشد.

۳-۴. ابهامات و اشکالات موجود در سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی

بند «۴-۹» صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی، با دو اشکال و ابهام بنیادین مواجه است که عملاً اجرای دقیق و کارآمد آن را با موانع جدی روبه‌رو کرده است. این دو چالش اصلی عبارت‌اند از:

الف) ابهام در تعریف و دامنه مفهوم «خط تماس اضطراری»: این بند به طور دقیق مشخص نمی‌کند که منظور از خط تماس اضطراری، صرفاً کدهای خدماتی سه رقمی «اضطراری ملی» است یا شامل سایر ابزارها و کدهای ارتباطی نیز می‌شود. علاوه بر این، مشخص نیست که آیا تکلیف ایجاد چنین خطی فقط به شکل تماس تلفنی تعریف شده است، یا در صورت بهره‌گیری از فناوری‌های نوین ارتباطی و گزارش‌دهی برخط (آنلاین) نیز این تکلیف به صورت کامل محقق شده تلقی می‌شود. نبود این شفافیت، نه تنها در فرایند اجرا، بلکه در توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و انتخاب راهکارهای نوین حمایت از کودکان و نوجوانان، خلل ایجاد می‌کند.

در مجموع، رفع این دو ابهام و تکمیل این بند با چارچوب‌های عملیاتی و تعاریف دقیق، گامی اساسی در جهت تسهیل اجرای سیاست‌های حمایتی و ارتقای کارایی سیستم‌های پاسخ‌گویی به آسیب‌های کودکان در فضای مجازی خواهد بود.

ب) فقدان همکاری بین بخشی و نظام ارجاع دهی شفاف و عملیاتی (میان متقاضیان، کارشناسان و نهادهای مرتبط): در این بند، دستگاه‌های اصلی و نهادهای همکار مسئول اجرای وظایف مرتبط به طور کلی شناسایی و ذکر شده‌اند؛ اما نکته اساسی و مهمی که مغفول مانده، نبود اشاره صریح و واضحی به سازوکارهای هماهنگی، تعاملات فرابخشی و فرایند ارجاع منطقی و ساختار یافته میان این نهادها برای رسیدگی به تماس‌ها و گزارش‌های دریافتی است. در واقع، صرف ذکر نام دستگاه‌ها بدون تعیین چارچوب مشخص همکاری و تقسیم وظایف در بند

«۴-۹» سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی، باعث شده تا در عمل تداخل وظایف، کندی در پاسخ‌گویی و سردرگمی در روند رسیدگی‌ها رخ دهد. این وضعیت نه تنها منجر به اتلاف منابع انسانی و مالی می‌شود، بلکه کاهش کارآمدی پاسخ‌نهادی به آسیب‌دیدگان را نیز در پی دارد. در غیاب یک سازوکار ارجاع مشخص، نه کارشناسان حوزه کودک و خانواده می‌توانند از ظرفیت نهادهای بالادستی به‌درستی استفاده کنند، و نه خانواده‌ها و قربانیان دسترسی مؤثر به خدمات حمایتی و حفاظتی خواهند داشت. در حال حاضر همه دستگاه‌های مندرج در بند مذکور در پاسخ به نامه درخواست گزارش عملکرد و اقدامات در خصوص بند «۴-۹» مدعی هستند که تکالیف مربوط به خود را انجام داده‌اند، حال آنکه در مجموع هیچ‌کدام از اهداف مورد نظر سیاستگذار محقق نشده است [۴] [۵].

۵. جمع‌بندی و ارائه راهکار سیاستی

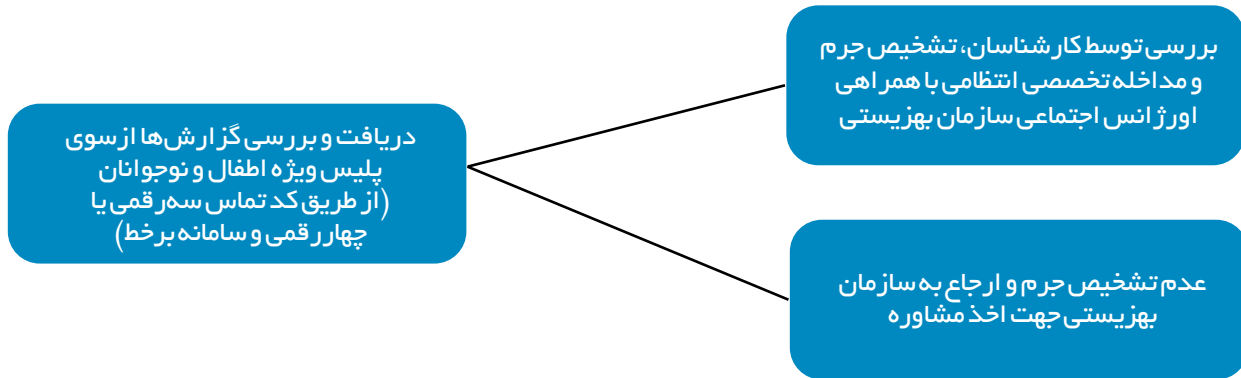

نظر به تحلیل چالش‌های فوق‌الذکر و متکی به یافته‌های پژوهش، گزارش حاضر بیان می‌کند؛ طراحی نظام ارجاع‌دهی گزارش‌های مرتبط با جرائم علیه کودکان در فضای مجازی- که مورد اتفاق و اجماع دستگاه‌های اصلی و همکار باشد؛ منجر به رفع موانع راه‌اندازی خط تماس اضطراری ویژه جرائم علیه کودکان در فضای مجازی ارائه می‌گردد. در این راستا، دو سناریوی سیاستی می‌تواند برای حل این مسئله پیش روی سیاستگذار قرار گیرد که در اینجا به تشریح این دو سناریو و تحلیل نقاط قوت و ضعف هریک پرداخته و در نهایت سناریوی پیشنهادی گزارش ارائه می‌شود:

سناریوی اول: پس از دریافت گزارش از سوی پلیس ویژه اطفال و نوجوانان (موضوع بند «ب» ماده (۶) قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، به‌عنوان پلیس تخصصی مسائل مربوط به اطفال و نوجوانان)، از طریق کد خدماتی اضطراری سه‌رقمی یا چهاررقمی، پرونده تشکیل و توسط کارشناسان مربوطه بررسی می‌شود. در صورتی که موضوع جرم تشخیص داده شود، پلیس با همکاری کارشناسان سازمان بهزیستی و با دستور مقام قضایی، مداخله انتظامی را انجام خواهد داد. در غیر این صورت، پرونده به سازمان بهزیستی ارجاع می‌شود تا خدمات مشاوره‌ای لازم به افراد مرتبط ارائه شود. همچنین پلیس فتا قادر است با هزینه‌های کمتر و بهره‌گیری از زیرساخت‌های موجود، سامانه‌ای مبتنی بر فضای وب برای دریافت گزارش‌های جرائم راه‌اندازی نماید. هرچند این اقدام به‌هیچ‌وجه جایگزین راه‌اندازی خط تماس تلفنی اضطراری نمی‌شود، زیرا هنوز بسیاری از کودکان و والدین با ابزارهای نوین گزارش‌دهی برخط آشنایی کافی ندارند، اما می‌تواند به‌عنوان یک راهکار مکمل در نظر گرفته شود که در آینده دارای چشم‌اندازی وسیع و نقش مؤثری در تسهیل گزارش‌دهی و تسریع رسیدگی‌ها خواهد بود.

شکل ۱. مدل پیشنهادی مبتنی بر سناریوی اول

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

نقاط قوت سناریوی اول:

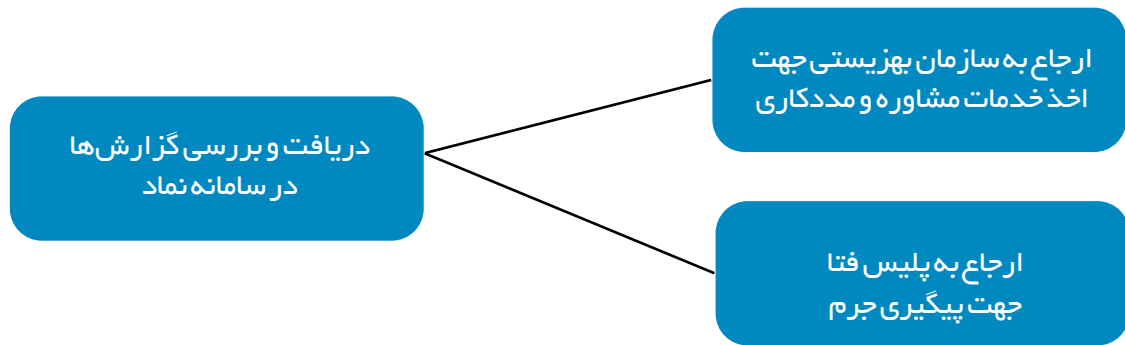
- مداخله تخصصی عملیاتی و تخصصی فراجا از طریق پلیس ویژه اطفال و نوجوانان،
- محوریت فراجا به سبب اولویت مداخله انتظامی در هات لاین و نه صرفاً مشاوره،
- تمرینی برای شکل دهی پلیس ویژه اطفال و نوجوان و آماده شدن برای آسیب‌ها و جرائم رو به گسترش در خصوص حضور کودکان و نوجوانان در فضای مجازی.

نقاط ضعف سناریوی اول:

- چالش‌های ساختاری و مالی ایجاد پلیس ویژه اطفال و نوجوانان (گرچه تاکنون ۵ سال از زمان تکلیف قانونی مرتبط با ایجاد آن گذشته است)،
- اختلافات در خصوص حوزه‌های مأموریتی پلیس ویژه اطفال و نوجوانان و پلیس فتا.

سناریوی دوم: با توجه به راه‌اندازی طرح نظام مراقب اجتماعی دانش‌آموزان (نماد) از سوی وزارت آموزش و پرورش در سال‌های اخیر و شکل‌گیری ظرفیت این طرح برای مدیریت شبکه خدمات و سازوکار ارجاع آسیب‌های مرتبط با کودکان و نوجوانان، پیشنهاد می‌شود که شناسایی و رسیدگی به جرائم جنسی علیه کودکان در فضای مجازی از این بستر آغاز و پیگیری شوند. «نماد» می‌تواند گزارش‌ها را به صورت لحظه‌ای و برخط دریافت کند و به فراخور نیاز به سازمان بهزیستی (جهت اخذ حمایت، مشاوره و مددکاری) و یا به پلیس فتا (جهت رسیدگی به جرائم) ارجاع دهد. البته تاکنون ۲۰ درصد از دانش‌آموزان در این سامانه ثبت نام کرده‌اند که نیازمند پیگیری و جدیت وزارت آموزش و پرورش جهت طراحی سازوکارها و مشوق‌های لازم در راستای پیوستن حداکثری دانش‌آموزان به این طرح است. البته معلمان و مدیران هم امکان گزارش دهی از این طریق را دارند و علاوه بر این می‌توان از ظرفیت گزارش دهی برنامه کاربردی «شاد» بهره برد.

شکل ۲. مدل پیشنهادی مبتنی بر سناریوی دوم

مأخذ: همان.

نقاط قوت سناریوی دوم:

- ابتدای بر بند «ج» ماده (۸۹) قانون برنامه هفتم پیشرفت و در نتیجه سهولت بیشتر در تأمین اعتبارات مالی آن،
- امکان بهره‌مندی از گزارش‌دهی معلمان و مدیران مدارس و همچنین ظرفیت گزارش‌دهی برنامه کاربردی «شاد».

نقاط ضعف سناریوی دوم:

- تجارب پیشین در خصوص وضع تکالیف این‌چنینی برای وزارت آموزش و پرورش، نتیجه موفق‌تری را در پی نداشته و منجر به تداوم ناکارآمدی این بند می‌شود (براساس اظهارات نمایندگان مرکز ملی فضای مجازی در جلسات کارشناسی مرتبط با ارزیابی میزان اجرای سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی، وزارت آموزش و پرورش یکی از دستگاه‌هایی است که عملکرد چندانی مطلوبی در تحقق تکالیف مندرج در سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی، نداشته است).
- اولویت خدمات آموزش و پرورش، خدمات مشاوره‌ای است. گرچه می‌تواند مواردی را که احساس می‌کند به جرم نزدیک هستند به پلیس گزارش دهد؛ اما اولویت هات‌لاین مداخله سریع و واکنش فوری به جرم است، نه صرفاً ارائه خدمات مشاوره. از این رو تماس باید با پلیس برقرار شود.

۶. نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی دو سناریوی مطرح شده برای نظام ارجاع گزارش‌های جرائم علیه کودکان در فضای مجازی، سناریوی اول که بر محوریت پلیس ویژه اطفال و نوجوانان و پلیس فتا استوار است، از نظر اجرایی و عملیاتی مطلوب‌تر به نظر می‌رسد. این سناریو با وجود چالش‌های ساختاری و مالی موجود، امکان مداخله تخصصی و سریع انتظامی را فراهم می‌کند و با بهره‌گیری از زیرساخت‌های موجود، سامانه‌های گزارش‌دهی آنلاین و کدهای خدمات اضطراری می‌تواند فرایند رسیدگی به جرائم را تسهیل و تسریع کند. همچنین، اهمیت حفظ خط تماس تلفنی اضطراری به‌عنوان راه ارتباطی مستقیم و فوری برای کودکان و خانواده‌ها در این سناریو به‌خوبی دیده شده است که نقطه قوت بزرگی محسوب می‌شود.

در مقابل، سناریوی دوم که بر استفاده از ظرفیت نظام مراقب اجتماعی دانش‌آموزان (نماد) تمرکز دارد، هرچند از لحاظ تأمین اعتبار و پوشش دانش‌آموزان ظرفیت‌هایی دارد، اما به دلیل عملکرد چندانی مطلوب وزارت آموزش و پرورش در اجرای تکالیف مشابه دیگر در سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی و اولویت دادن این سیستم به خدمات مشاوره‌ای به جای مداخله سریع و انتظامی، چندان عملیاتی و مؤثر در واکنش فوری به جرائم نیست. بنابراین، از نظر منطق اجرایی و سرعت واکنش به جرائم، سناریوی اول گزینه بهتری برای پیاده‌سازی و توسعه در نظام ارجاع گزارش‌های جرائم علیه کودکان در فضای مجازی محسوب می‌شود.

منابع و مآخذ

- [۱] قاسمی‌نژاد، عبدالرحیم (۱۴۰۳). بررسی چالش‌های توسعه زیست‌بوم فضای مجازی در حوزه کودک و نوجوان و ارائه راهکارهای سیاستی. شماره مسلسل: ۱۸۴۹۶. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [2] Livingstone, S., & Stoilova, M. (2021). *The 4Cs: Classifying Online Risk to Children*. (CO: RE Short Report Series on Key Topics). Hamburg: Leibniz-Institut für Medienforschung Hans-Bredow-Institut (HBI); CO: RE - Children Online: Research and Evidence.
- [۳] غنی‌زاده بافقی، مریم، رضوانی، سودابه (۱۴۰۲). راهبردهای حمایت از حقوق کودکان در محیط دیجیتال. نشریه تحقیقات حقوقی، ۲۶(۱۰۴)، ۲۶۹-۲۹۱.
- [۴] نامه شماره ۴۴/۲۰/۴۰۳/۱۹۲ پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات فراجا، مورخ ۱۴۰۳/۱۱/۳۰، در پاسخ به مکاتبه شماره ۸۳-۱۱۰۰۰/۱۲۳۹۰ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مورخ ۱۴۰۳/۱۰/۱۰، با موضوع درخواست گزارشی از عملکرد و اقدامات دستگاه‌های مسئول.
- [۵] نامه شماره ۱۰۰/۷۲۴۳۹ وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، مورخ ۱۴۰۳/۱۲/۰۷، در پاسخ به مکاتبه شماره ۸۲-۱۱۰۰۰/۱۲۳۹۰ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مورخ ۱۴۰۳/۱۰/۱۰ با موضوع درخواست گزارشی از عملکرد و اقدامات دستگاه‌های مسئول.

گزیده سیاستی

رفع موانع راه اندازی خط تماس اضطراری ویژه جرائم علیه کودکان و نوجوانان در فضای مجازی، نیازمند طراحی نظام ارجاع دهی شفاف و عملیاتی و همکاری بین بخشی فراجا، سازمان بهزیستی و وزارت ارتباطات با محوریت پلیس ویژه اطفال و نوجوانان است.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir